

Όταν η Κοκκινοσκουφίτσα φεύγει από το δάσος των Γκριμ

Σοφία Γαβριηλίδου
Επίκουρη καθηγήτρια
Τ.Ε.Π.Α.Ε. – Α.Π.Θ.

Περίληψη

Η Κοκκινοσκουφίτσα είναι μία από τις ιστορίες στην οποία πολλοί συγγραφείς και εικονογράφοι σε όλο τον κόσμο είδαν ότι προσφέρει ένα καλό σκηνικό για να παραθέσουν τις απόψεις τους σχετικά με το φύλο, τη σεξιστική συμπεριφορά, τη βία, τον κίνδυνο, την ομορφιά, τη δύναμη, την αντίσταση, καθώς και με άλλα θέματα της ζωής, σημαντικά για τη σύγχρονη πραγματικότητα ή και διαχρονικής σημασίας. Οι διασκευές και μετα-αφηγήσεις τους, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα που μόλις πέρασε, συχνά με αμφίδρομη κατεύθυνση ως προς το αναγνωστικό κοινό, αναδεικνύουν τις πολλαπλές ερμηνείες του γνωστού παραμυθιού. Στην παρούσα εξέταση σχολιάζονται οι ερμηνείες που εντόπισαν στο παραμύθι οι δημιουργοί μιας χώρας με πλούσια λογοτεχνική παράδοση, της Ιταλίας. Διαπιστώνεται ότι προσδίδουν νέα και επιπλέον νοήματα στην ιστορία του μικρού κοριτσιού που συνάντησε τον λύκο αλλά και ότι ανακάλυψαν νέους δρόμους στα μοτίβα του παραμυθιού για να επιβεβαιώσουν τις ήδη γνωστές αντιλήψεις και τα νοήματα που παραδοσιακά το περιβάλλουν.

Την ακαδημαϊκή συζήτηση και έρευνα σχετικά με τη διέλευση των ορίων βιβλίων της παιδικής λογοτεχνίας και την κατεύθυνση τους (crossover), από το παιδικό αναγνωστικό προς αυτό των ενηλίκων (Beckett, 2009:4; 2011: 59 και 1999: xii)¹, επέτεινε τα τελευταία χρόνια, σε νέο πλαίσιο προβληματισμού και με νέους όρους, η εμφάνιση μιας διακριτής κατηγορίας βιβλίων. Διαπιστώθηκε ότι αρκετά βιβλία της παιδικής λογοτεχνίας προσφέρουν πολυεπίπεδη ανάγνωση ικανή να επικοινωνήσει, με διαφορετικό τρόπο, με το ανήλικο, και ταυτόχρονα, και με το ενήλικο κοινό. Κατά κανόνα πρόκειται για βιβλία εικονογραφημένα όπου εικόνες και λεκτικό κείμενο, αυτόνομα ή σε συνεργασία μεταξύ τους, προκαλούν τις συμβάσεις, τους κώδικες και τους κανόνες που παραδοσιακά ισχύουν στην παιδική λογοτεχνία (Beckett, 2012:2, Stephens, 2011: 99-101). Επομένως, όπως κάθε αμφισβήτηση μιας

---

¹ Η αγγλική βιβλιογραφία, για να διακρίνει αυτήν την κατηγορία βιβλίων από το γενικό σώμα της παιδικής λογοτεχνίας, προτείνει τον όρο crossover literature. Ο όρος περιγράφει καταρχήν την πορεία του παιδικού βιβλίου προς το ενήλικο αναγνωστικό κοινό, διασχίζοντας τα όρια που μέχρι τώρα περιόριζαν σε αναγνώστες παιδιά. Με μια ευρύτερη προσέγγιση ο όρος περιγράφει και την αμφίδρομη κατεύθυνση των βιβλίων αυτών, από και προς τις δύο διαφορετικές ηλικιακά ομάδες αναγνωστών, αλλά και τη διέλευση των χρονικών και γεωγραφικών ορίων του παιδικού βιβλίου. Η επικοινωνία της παιδικής λογοτεχνίας με αυτήν των ενηλίκων δεν αποτελεί καινούργιο φαινόμενο, διότι, όπως γνωρίζουμε, από το ξεκίνημα της ιστορίας της, η παιδική λογοτεχνία απορρόφησε σημαντικό υλικό από κείμενα ενηλίκων.

παραδοσιακής πρακτικής ή αντίληψης εμπεριέχει νέα νοήματα και ιδέες, έτσι και η νέα διάσταση στον καθιερωμένο και οικείο τρόπο να αντιλαμβανόμαστε και να δημιουργούμε το παιδικό βιβλίο προϋποθέτει και προτείνει νέες ή διαφορετικές ιδεολογικά θέσεις.

Από το σύνολο των αφηγήσεων, καταλληλότερο υλικό για την αμφισβήτηση ή την επανερμηνεία μιας παραδοσιακής αντίληψης, και συνεπώς για την ανάδειξη νέων ιδεολογικά νοημάτων, φαίνεται ότι προσφέρουν τα κλασικά παραμύθια. Είναι ιστορίες που γνωρίζουμε όλοι μας και γι' αυτό οι όποιες αποκλίσεις, ανατροπές ή αποτυπώματα διαφορετικών νοημάτων περιλαμβάνονται στις μετα-αφηγήσεις² τους γίνονται εύκολα αναγνωρίσιμες (Οικονομίδου, 2000: 37-43). Κάθε απόκλισή τους από το προβλέψιμο, από τις αντιλήψεις που τα περιβάλλουν, από τις παραδοσιακές διδαχές και από τις συγκεκριμένες αφηγηματικές τεχνικές, με τις οποίες χρόνια τώρα τα κλασικά παραμύθια αναπαράγονται, ανασηματοδοτεί, ανατρέπει ή και προσθέτει επιπλέον ερμηνευτικές δυνατότητες. Υπάρχει η άποψη ότι για τον ενήλικο δημιουργό και αναγνώστη ένα βιβλίο για παιδιά συνιστά επιστροφή στο παρελθόν, αλλά, διαβάζουμε στην Rachel Falconer (2009: 199-189), όχι απαραίτητα νοσταλγική. Κυρίως η μετα-αφήγηση με την εκάστοτε σύγχρονη προοπτική της, όπως αναφέρει, ίσως να συνιστά ένα κοίταγμα του ενήλικου προς τα εμπρός και να δείχνει την ανάγκη να ξαναφανταστούμε τις ίδιες ιστορίες στο κάθε φορά πολιτισμικό μας συγκείμενο.

Η σχέση ωστόσο μεταξύ παιδικής λογοτεχνίας και ενηλίκων, ή ακόμη καλύτερα, η πορεία των βιβλίων για παιδιά προς το ενήλικο αναγνωστικό και αντίστροφα, με διαφορετικούς τρόπους και για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους υπήρχε από τότε που εμφανίστηκαν τα πρώτα βιβλία για παιδιά. Η Jeanne Morgan Zarucchi (1987: 162) αναφέρει σχετικά ότι τα παραμύθια στη συλλογή του Περώ, που εκδίδεται το 1697, όπου συμπεριλαμβάνεται και η πρώτη καταγραφή της *Κοκκινοσκουφίτσας*, απευθύνονται εμφανώς και στο κοινό των παιδιών και των ενηλίκων. Στο πρώτο λόγω του ήθους που διδάσκει στα παιδιά και στο δεύτερο λόγω του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίον επισύρει την προσοχή των ενηλίκων σχετικά με το θέμα του φύλου.

Η *Κοκκινοσκουφίτσα* στην αρχική προφορική της εκδοχή, όπως και όλα εξάλλου τα λαϊκά παραμύθια, αφορούσε κυρίως τον κόσμο των ενηλίκων. Έναν και πλέον αιώνα μετά την πρώτη της καταγραφή από τον Περώ, ακολουθεί αυτή των αδελφών Γκριμ. Η *Κοκκινοσκουφίτσα* μετατρέπεται τότε σε προειδοποιητική ιστορία για παιδιά, απογυμνωμένη από νοήματα που θεωρήθηκαν ακατάλληλα γι' αυτά και ενισχυμένη με κοινωνικοποιητικές διδαχές. Από τότε ξεκινά μια λαμπρή σταδιοδρομία στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας, με τίμημα τις ισχυρές ανά περίοδο προσαρμογές και αλλοιώσεις της σύμφωνα με την εκάστοτε αντίληψη περί

---

² Υιοθετείται ο όρος μετα-αφήγηση, αντί του γενικότερου όρου διασκευή, τον οποίον προτείνουν οι John Stephens και Robyn McCallum, ήδη στον τίτλο της μελέτης τους: *Retelling Stories, Framing Culture. Traditional Story and Metanarratives in Children's Literature*, για να ορίσουν τις μεταγενέστερες αφηγήσεις γνωστών θεωρούμενων αφηγηματικών αφηγήσεων και εκφράζουν τις αντιλήψεις που επικρατούν σε κάθε χρονική στιγμή της δημιουργίας και παράλληλα μεταφέρουν αρκετά από τα βασικά νοήματα των αφηγηματικών τους κειμένων/πηγών, 3-6.

παιδαγωγικά θεμιτού. Σήμερα, περισσότερο από άλλοτε, επιστρέφει στον ενήλικο αναγνώστη, χωρίς να εγκαταλείπει το παιδικό αναγνωστικό κοινό, στο οποίο εξάλλου οφείλει την επιβίωσή της. Διότι, αν οι αδελφοί Γκριμ, απευθυνόμενοι στα νεότερα μέλη της κοινωνίας τους, δεν είχαν αλλάξει το τέλος της εκδοχής της *Κοκκινουσκούφίτσας* του Περώ, όπου ο κακός λύκος καταβροχθίζει την Κοκκινουσκούφίτσα – και εδώ σταματά η αφήγηση η αφήγηση του Περώ – και δεν είχαν επινοήσει τη σωτήρια παρέμβαση του κυνηγού, τότε η ιστορία της θα είχε ξεχαστεί (Lang στο Μπελτεχάιμ, 1995: 236).

Η Κοκκινουσκούφίτσα είναι μία από τις ιστορίες στην οποία πολλοί συγγραφείς και εικονογράφοι σε όλο τον κόσμο, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα που μόλις πέρασε, αναγνώρισαν την αμφίδρομη, ως προς το αναγνωστικό κοινό, κατεύθυνσή της και τη διακειμενική δυναμική της (Beckett, 2008:3). Είδαν ότι η ιστορία του μικρού κοριτσιού με το κόκκινο σκουφάκι προσφέρει ένα καλό σκηνικό για να αναπτύξουν την ευρηματικότητά τους, σε νέες αφηγήσεις και διασκευές, παίζοντας με τα μοτίβα και τα νοήματα του γνωστού παραμυθιού, αναδεικνύοντας έτσι τις πολλαπλές προοπτικές του. Είδαν επίσης ότι προσφέρει και καλό σκηνικό για να παραθέσουν τις απόψεις τους σχετικά με το φύλο, τη σεξιστική συμπεριφορά, τη βία, τον κίνδυνο, την ομορφιά, τη δύναμη, την αντίσταση, καθώς και άλλα θέματα της ζωής, σημαντικά για την σύγχρονή τους πραγματικότητα και, τις περισσότερες φορές, διαχρονικής σημασίας.

Τα βιβλία που σε συλλογικούς τόμους και σε αυτόνομη έκδοση αφηγούνται το γνωστό παραμύθι, σε διάφορες διασκευές και μετα-αφηγήσεις, σε όλο τον κόσμο, είναι αμέτρητα. Τα περισσότερα από αυτά υιοθετούν την παραδοσιακή πλοκή της διδακτικής παραδειγματικής ιστορίας και το αφηγηματικό σχήμα που γνωρίσαμε από τους Γκριμ. Σημαντικός είναι και ο αριθμός όσων αφηγούνται εκ νέου, και εικονογραφικά, με νεωτερικές κάθε φορά για την εποχή τους ανασηματοδοτήσεις, την ιστορία του κοριτσιού που συνάντησε στο δάσος τον λύκο. Σε αυτήν την κατηγορία των βιβλίων τα κάθε φορά νέα νοήματα δεν συμμετέχουν μόνο στον τρόπο με τον οποίο θέλουμε να κοινωνικοποιήσουμε τα παιδιά-αναγνώστες αλλά κυρίως – για να θυμηθούμε τα λόγια της Rachel Falconer συνιστούν ένα κοίταγμα του ενήλικου προς τα εμπρός – απαντούν στην ανάγκη του να ξαναφανταστεί τις ίδιες ιστορίες στο δικό του πλαίσιο αναφοράς.

Από το σύνολο των εκδόσεων, θα σχολιάσουμε στη συνέχεια νέα διακείμενα του παραμυθιού, στα οποία οι δημιουργοί τους αναδιαμορφώνοντας το κλασικό παραμύθι, είτε το εντάσσουν σε νέο χωροχρονικό πλαίσιο είτε μετασχηματίζουν την πλοκή ή προσδίδουν νέα γνωρίσματα στους ήρωές του. Θα μας απασχολήσουν έργα των οποίων οι δημιουργοί τους ήταν Ιταλοί και τα οποία θεωρήσαμε ότι, τουλάχιστον κατά την περίοδο της έκδοσής τους, αποτέλεσαν ενδιαφέρον ανάγνωσμα και διακείμενο και για τους ενήλικους. Στόχος μας είναι να εξετάσουμε τις δυνατότητες που ανακάλυψαν οι δημιουργοί μιας χώρας με πλούσια λογοτεχνική παράδοση στα μοτίβα του παραμυθιού για να προσδώσουν νέα και επιπλέον νοήματα ή ακόμη τους νέους δρόμους που εντόπισαν σ' αυτά για να επιβεβαιώσουν τα ήδη γνωστά νοήματά τους και ήδη αποδεκτές αντιλήψεις.

Οι μετα-αφηγήσεις της *Κοκκινোসκουφίτσας*, όπως και άλλων λαϊκών παραμυθιών, πέρα από τα σχόλια που συστηματικά φιλοξενούν, τα τελευταία 30-40 χρόνια, για τα κοινωνικά στερεότυπα, τις σεξιστικές συμπεριφορές, τις συμβάσεις και τις προκαταλήψεις χρησιμοποιήθηκαν και για την εξυπηρέτηση πολιτικής προπαγάνδας (Colin, 2012). Στην έκδοση του βιβλίου *Cappuccetto Rosso nell' Africa Orientale* (Η Κοκκινোসκουφίτσα στην Ανατολική Αφρική), του Armando Lodolini, το 1936 (εικ.1), η Κοκκινোসκουφίτσα, ένα κορίτσι από την Ιταλία του Μουσολίνι, και ως τέτοιο είναι έξυπνο και ικανό – «και όχι ανόητο όπως τα ξένα κορίτσια που δεν μπορούν να διακρίνουν τον λύκο από τη γιαγιά» –, και γι' αυτό ξεφεύγει από τον λύκο. Βρίσκεται στην Αφρική όπου, πολεμώντας στο πλευρό των συμπατριωτών της, αναδεικνύεται ιδιαίτερα ηρωική μορφή. Είναι προφανές ότι η *Κοκκινোসκουφίτσα* ήταν μόνο το πρόσχημα για να αναπτυχθούν οι αποικιοκρατικές διαθέσεις της φασιστικής Ιταλίας και να ενισχυθεί επομένως η αποικιοκρατική συνείδηση των παιδιών σχολικής ηλικίας στην τότε Ιταλία. Η πρόιμη για την παιδική λογοτεχνία, και για την εποχή της έκδοσής της, φεμινιστική προοπτική της μετα-αφήγησης ήταν επιφανειακή και ανίσχυρη διότι αγνοήθηκαν τα βαθύτερα νοήματα του παραμυθιού. Το βιβλίο κερδίζει το αναγνωστικό ενδιαφέρον της μερίδας των ενηλίκων που ταυτίζονται με την ιδεολογία του. Παρότι ενθουσίασε τους αναγνώστες της περιόδου, σύντομα ξεχάστηκε από το παιδικό κοινό, αλλά ενδιαφέρει ακόμη και σήμερα τους μελετητές μόνο για τις ιστορικές σημασιοδοτήσεις περιόδου του περιεχομένου του.

Αντίθετα το *Il romanzo delle mie delusioni* (Το μυθιστόρημα που διαψεύδει τις προσδοκίες μου) του Sergio Tofano, που πρωτοεκδόθηκε το 1917, συνεχίζει να εκδίδεται μέχρι τις μέρες λόγω των ιδιαίτερων, χιουμοριστικών, ανατρεπτικών και εκσυγχρονιστικών, και για τη σημερινή εποχή, μετα-αφηγήσεων των κλασικών παραμυθιών που εμπεριέχει. Μεταξύ αυτών είναι και η αφήγηση «Alla locanda del Cappuccetto Rosso» (Στο πανδοχείο της Κοκκινোসκουφίτσας). Πρόκειται για μια από τις πρώτες μετα-αφηγήσεις του παραμυθιού³, όπου μαθαίνουμε μια εκδοχή της μετέπειτα ζωής της Κοκκινোসκουφίτσας στο οικογενειακό της περιβάλλον. Η αρχή για τις ανατροπές και προτάσεις για έναν διαφορετικό τρόπο να βλέπουμε τις κλασικές ιστορίες, φαίνεται ότι ξεκινάει περίπου τότε. Διακόπτεται προφανώς λόγω των επώδυνων γεγονότων που συγκλόνισαν τις δεκαετίες που ακολούθησαν, για να ξαναρχίσει το νήμα των ανατροπών λίγα χρόνια μετά τον πόλεμο με την ουσιαστική συμβολή του Τζιάνι Ροντάρι.

Όλοι γνωρίζουμε την *Κοκκινোসκουφίτσα*, αλλά φαίνεται ότι ένας παππούς δεν την ξέρει ή δεν τη θυμάται καλά. Τον ανακαλύπτει ο Τζιάνι Ροντάρι όπου, στο κλασικό πια έργο του «Λαθεύοντας τις ιστορίες», (1962)⁴, τον βάζει να διηγηθεί την *Κοκκινουσκουφίτσα* στο εγγονάκι του. Ο παππούς κατ' επανάληψη τότε λαθεύει τα

³ Σύμφωνα με την καταγραφή της Sandra L. Beckett, *Recycling Red Riding Hood*, 334, πιθανότητα η πρώτη μορφή ανατρεπτικής Κοκκινουσκουφίτσας οφείλεται στον Pierre Henri Cami, με το παραμύθι «Le petit Chaperon Vert» που συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή *L' Homme à la tête d' épingle*, Paris, Flammarion, 1914. Σήμερα επανεκδίδεται με τον τίτλο *Le petit Chaperon Vert*, εικονογραφημένο από την Chantal Cazin, εκδόσεις Père Castor Flammarion.

⁴ Συμπεριλαμβάνεται στο επίσης κλασικό έργο του Favole al telefono, Torino, Einaudi, 1962. Στην ελληνική: «Λαθεύοντας τις ιστορίες», στο Τζιάνι Ροντάρι, *Παραμύθια από το τηλέφωνο*, μτφρ. Νάσα Μπαμπάκου, Αθήνα, Τεκμήριο, 1979, 123.

χρώματα του σκούφιας της ηρωίδας και προσδιοριστικά του ονόματός της, τότε μπερδεύει τα πρόσωπα του παραμυθιού, τότε τον τόπο για να φτάσει σ' ένα διαφορετικό από το γνωστό τέλος. Στην ευρηματική αυτή επινόηση του Ροντάρι, πρόσχημα για την απομάκρυνση από στερεότυπες ιδέες και πρόταση για να εναλλακτικούς τρόπους να σκεφτόμαστε την πραγματικότητα, οφείλονται οι αναδιασκευές⁵ *Πρασινοσκουφίτσα* (Cappuccetto Verde, 1972), *Κιτρινοσκουφίτσα* (Cappuccetto Giallo, 1972) και *Ασπροσκουφίτσα* (Cappuccetto Bianco, 1981) του στενού συνεργάτη του, μεγάλου καλλιτέχνη και παιδαγωγού, Bruno Munari, τις οποίες και εικονογραφεί ο ίδιος. Σε μια από τις επανεκδόσεις των βιβλίων του σε συλλογικό τόμο⁶ αφιερώνει το έργο του στον Ροντάρι επιβεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο την πηγή του. Ο Munari, αντλώντας από τα λάθη του παππού που μπερδεψε την ιστορία, συνεχίζει στη γραμμή του Ροντάρι, αλλά με διαφορετική αφηγηματική τεχνική. Όπως καταλαβαίνουμε, άλλαξε χρώμα στα μονότονα κόκκινα και πολυφορεμένα ρούχα της Κοκκινοσκουφίτσας και δημιούργησε τρεις ιστορίες, με τρεις διαφορετικές ηρωίδες: την Πρασινοσκουφίτσα, την Κιτρινοσκουφίτσα και την Ασπροσκουφίτσα. Το χαρακτηριστικό χρώμα των ρούχων τους απλώνεται σε όλη την αφήγηση, και χρωματίζει τα αντικείμενά τους, το χώρο τους, τους φίλους και προστάτες των τριών κοριτσιών. Κινούνται στο πράσινο δάσος, ή στην κίτρινη μεγαλούπολη με τα ψηλά σπίτια (εικ. 2), ή στο κάτασπρο, σκεπασμένο από το χιόνι, χωριό. Οι ηρωίδες, πηγαίνοντας στη γιαγιά τους, έρχονται αντιμέτωπες με τον κίνδυνο: τον λύκο του δάσους, τον λύκο στο τιμόνι, το σκεπασμένο από το χιόνι άγριο ζώο. Το μοτίβο της γιαγιάς, της συνάντησης με τον κίνδυνο, του φόβου και του αίσιου τέλους υπάρχει και στις τρεις ιστορίες. Κυνηγός, όπως τουλάχιστον τον ξέρουμε στο κλασικό παραμύθι, δεν υπάρχει, αλλά το μοτίβο της προστασίας ή, αλλιώς, το μοτίβο της αδυναμίας των ηρωίδων να προστατέψουν τον εαυτό τους και να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο, δεν παραλείπεται από καμία εξιστόρηση. Διότι τον ρόλο του κυνηγού ανέλαβαν είτε τα πράσινα βατράχια είτε τα κίτρινα καναρίνια ή το άσπρο χιόνι που καλύπτει τα πάντα. Απουσιάζει επίσης το μοτίβο της τιμωρίας, και της θανάτωσης, του άγριου θηρίου. Χάρη στους έξυπνους αφηγηματικούς ελιγμούς οι τρεις ηρωίδες υποστηρίζονται από τη φύση που αποτρέπει κάθε προσπάθειά του να επιτεθεί. Η απαλοιφή του μοτίβου συνάδει με τις τάσεις της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής οι οποίες απέβλεπαν στη μείωση της βίας και στην σκληρή τιμωρία. Από την άλλη, η αίσθηση του κινδύνου, και ο φόβος που αυτός προκαλεί, διατρέχει τα βιβλία σχεδόν σε κάθε σελίδα. Ωστόσο, η υποβλητική ατμόσφαιρα του φόβου αποφορτίζεται με γλωσσικά «χρωματιστά» λογοπαίγνια, άλλη μια τεχνική που δίδαξε ο Ροντάρι.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιστορία της Ασπροσκουφίτσας. Παρά τις ομοιότητες που εμφανίζει με τις άλλες ιστορίες, διαφοροποιείται αξιοπρόσεκτα σε αρκετά σημεία. Απουσιάζει καταρχήν ο μητρικός παραινετικός, προειδοποιητικός,

---

⁵ Όρος που περιγράφει τις διασκευές που δεν προέρχονται κατευθείαν από κάποια πρωτογενή πηγή, αλλά παράγεται ή επηρεάζεται από κάποια δευτερογενή. Στο: Αλεξάνδρα Ζερβού, «Η διασκευή ad usum delphini: στοιχεία ιστορίας και θεωρίας», 31 (βλ. Βιβλιογραφία).

⁶ Το 1981 εκδίδονται τα παραμύθια του Bruno Munari σε συλλογικό τόμο με την προσθήκη της *Κοκκινοσκουφίτσας* των Γκριμ και μιας ακόμη σύγχρονης εκδοχής της (Cappuccetto Blu) της Enrica Agostinelli, *Cappuccetto Rosso, Verde, Giallo, Blu e Bianco*, Torino, Einaudi.

λόγος ενώ η γιαγιά, καταργώντας το στερεότυπο της αδύναμης γριούλας και εγκαταλείποντας το ρόλο του αδικοχαμένου θύματος, σ' αυτό το «άσπρο παραμύθι», λείπει για διακοπές στη Μαύρη Ήπειρο. Με την Ασπροσκουφίτσα, καταργείται ένα ακόμη στερεότυπο: αυτό της εικονογράφησης των βιβλίων για παιδιά. Το βιβλίο αποτελείται από λευκό εξώφυλλο, λευκές σελίδες στο εσωτερικό, σα να τις κάλυψε κι αυτές το χιόνι, στο κάτω μέρος των οποίων υπάρχει μόνο το σύντομο λεκτικό κείμενο. Σε μία μόνο σελίδα, σε κατάσπρο φόντο, προβάλλονται ολοστρόγγυλλα δυο γαλάζια μάτια με αμήχανο βλέμμα, που θα μπορούσαν να είναι της Ασπροσκουφίτσας (εικ. 3). Στη διάταξη των σελίδων υπάρχει ο χώρος της εικονογράφησης αλλά είναι κενός. Πρόκειται για έναν πέρα ως πέρα ανατρεπτικό και αντισυμβατικό τρόπο ανάγνωσης και ερμηνείας των εικόνων, ιδιαίτερης σημασίας στην ανανοματοδότηση των κλασικών παραμυθιών.

Τα βιβλία του Munari εκδόθηκαν σε μια αρκετά πρόωμη ακόμη εποχή για τις αναδιασκευές και τις νεωτεριστικές μετα-αφηγήσεις. Αν θεωρήσουμε ότι οι ανατρεπτικές διασκευές των κλασικών παραμυθιών έχουν ήδη ολοκληρώσει σήμερα ένα κύκλο συστηματικής (και άλλοτε μεθοδευμένης) εκδοτικής πορείας, τα παραμύθια του Munari εντάσσονται χρονικά στην αρχή αυτής της περιόδου. Για το λόγο αυτό, ενώ κομίζουν μια νέα οπτική, καθώς σχολιάζουν παλιές αντιλήψεις στη σύγχρονη τους προοπτική και επομένως προτείνουν την επανεξέτασή τους, υποκύπτουν στο στερεότυπο της αθώας και αδύναμης κοριτσίστικης φιγούρας.

Εκείνη την περίοδο περίπου, για την ακρίβεια το 1974, εκδίδεται το βιβλίο *Il Lupo buono* των Italo Terzoli και Enrico Vaime, το οποίο, όπως θυμούνται οι τότε αναγνώστες, πρωταγωνιστεί ο καλό λύκος Michele. Στο ήσυχο δάσος, καθώς περπατούσε, τραγουδώντας το γνωστό “only you”, συναντά την Κοκκινοσκουφίτσα η οποία του ζητά να τη συνοδεύσει στη γιαγιά της. Το σκέφθηκε λιγάκι και τελικά δέχθηκε. Από τότε, η γιαγιά, η Κοκκινοσκουφίτσα και ο Michele περνούσαν όμορφα απογεύματα πίνοντας τσάι και κάνοντας παρέα. Κάποιο απόγευμα, ένας κυνηγός μπαίνει στο σπίτι για να ληστέψει τη γιαγιά και στοχεύει εναντίον της. Ο Michele βάζει το σώμα του ως ασπίδα και δέχεται τον πυροβολισμό. Η ιστορία συνεχίζει στο δικαστήριο, με την καταδίκη του λύκου επειδή ο δικαστής πίστεψε τον κυνηγό. Και σ' αυτήν την άδικη ετυμηγορία οφείλεται και η άδικη φήμη που ακολούθησε τον λύκο στο εξής. Στο τέλος αποκαλύπτεται ότι ο δικαστής ήταν ο Περώ. Αυτή η εκδοχή της Κοκκινοσκουφίτσας, με σουρεαλιστικά γυρίσματα και απροσδόκητες τροπές, αν δεν αποτελεί κριτική στο δικαστικό σύστημα της χώρας της περιόδου εκείνης και αποδοκιμασία σε κάθε είδους οπλοφορία, είναι μια πρόταση για επανεξέταση των άρρητων κανόνων και πληροφοριών που δεχόμαστε από το περιβάλλον μας.

Μια από τις πιο ενδιαφέρουσες ιστορίες γνωρίζουμε στο βιβλίο της Chiara Carrer, *La bambina e il lupo* (Το κοριτσάκι και ο λύκος), το 2005. Η Carrer δίνει ζωή σε μια από τις κοριτσίστικες μορφές που συνάντησαν τον λύκο και ζούσαν σε προφορικές αφηγήσεις προγενέστερες της *Κοκκινοσκουφίτσας*. Όπως και η ίδια αναφέρει στον πρόλογο του βιβλίου της, πηγή της ήταν το λαϊκό παραμύθι του Γάλλου Paul Delarue. Ο διακεκριμένος λαογράφος εντόπισε ένα λαϊκό παραμύθι με τίτλο *Η ιστορία της Γιαγιάς*, καταγεγραμμένο στη Βρεττανή της Γαλλίας το 1885 (Tatar, 1999:3). Αποτελεί μια εκδοχή της Κοκκινοσκουφίτσας, αν και η μόνη

ουσιαστική ομοιότητα που έχει με την εκδοχή του Περώ και των αδελφών Γκριμ είναι η συνάντηση του μικρού κοριτσιού με τον λύκο καθώς πηγαίνει στο σπίτι της γιαγιάς της. Το παραμύθι *Η ιστορία της Γιαγιάς* αφηγείται την ιστορία ενός μικρού κοριτσιού που συναντά τον λυκάνθρωπο Βζου πηγαίνοντας στο σπίτι της γιαγιάς του. Ο Βζου, αφού φτάσει πρώτος στο σπίτι της γιαγιάς, ενθαρρύνει το κορίτσι να φάει τα κόκαλα της γιαγιάς και να πει το αίμα της, ό,τι δηλαδή απέμεινε από το γεύμα που είχε προλάβει να κάνει πρώτα ο ίδιος. Στη συνέχεια της ζητάει να ξεντυθεί, να πετάξει τα ρούχα της στη φωτιά, στο τζάκι, διότι δεν θα της ξαναχρειαστούν και να ξαπλώσει δίπλα του. Το μικρό κορίτσι ισχυρίζεται ότι πρέπει να πάει πρώτα στην τουαλέτα που βρίσκεται έξω από το σπίτι. Ωστόσο, ο λυκάνθρωπος, για να μην του ξεφύγει τη δένη με ένα σκοινί. Τελικά το κορίτσι καταφέρνει να το ξεδέσει και να το σκάσει. Την ακολουθεί μέχρι το σπίτι της. Την φτάνει τη στιγμή που εκείνη, «ασφαλής πια», μπαίνει μέσα.

Μια παραλλαγή αυτής της εκδοχής, με τίτλο *La finta nonna* (Η ψεύτικη γιαγιά),⁷ συμπεριλαμβάνεται στο δίτομο έργο *Fiabe Italiane*, με παραμύθια από διάφορες περιοχές της Ιταλίας του 1956, που επιμελήθηκε ο Italo Calvino. Η ψεύτικη γιαγιά δεν είναι ο λύκος, αλλά ο Orca, ένα άγριο θηρίο που, στην λαϊκή παράδοση της Ιταλίας, αντιστοιχεί με τον Δράκο των ελληνικών παραμυθιών. Όπως λέει το παραμύθι, ένα κοριτσάκι, πηγαίνει στο σπίτι της γιαγιάς για να δανειστεί ένα κόσκινο που της είχε ζητήσει η μαμά της. Για να φτάσει εκεί πρέπει να περάσει τον ποταμό Giordano και την Πύλη Rastrello (τσουγκράνα). Πρόκειται, όπως καταλαβαίνουμε, για δύο εμπόδια. Χάρη όμως στην παιδική παιχνιδιάρικη διάθεση και τη γενναιοδωρία της, δεν συνιστούν εμπόδια για την ίδια. Θα αναδειχθούν βοηθοί της, προφανώς επειδή τους δίνει το κολατσιό της, δηλαδή τους λουκουμάδες και το λαδόψωμο που είχε στο καλάθι της. Το κοριτσάκι συναντά για πρώτη φορά το άγριο θηρίο όταν φτάνει στο σπίτι της γιαγιάς της. Το άγριο ανδρικό θηρίο συμπεριφέρεται ακριβώς όπως και ο λυκάνθρωπος Βζου, στην καταγραφή του Delarue. Το κοριτσάκι δένη το σκοινί στο πόδι μιας κατσίκας και φεύγει τρέχοντας, πριν αρχίσει να την παίρνει στο κατόπι ο Orca. Το ποτάμι και η πύλη αφήνουν ελεύθερη τη διάβαση για το κοριτσάκι ενώ φράσσουν το δρόμο του θηρίου. Το παραμύθι τελειώνει με μια υπέροχη εικόνα, αντιπροσωπευτική της παιδικής φύσης: «το κοριτσάκι, από μακριά, κάνει κοροϊδευτικές χειρονομίες και γκριμάτσες στο θηρίο».

Το κοριτσάκι και ο λύκος της Carer, παραμύθι μη επιβαρυνμένο με τις γνωστές παραινέσεις και συμβουλές, αν και αντλεί από τον Delarue, δεν διαφοροποιείται και από τη γραμμή της προφορικής αφήγησης που οφείλει την επιβίωσή της στον Calvino. Στην ιστορία της Carer, όπως και στις καταγραφές του Delarue και του Calvino, το κοριτσάκι δεν φοράει κόκκινο σκουφί (Zipes, 1993: 84-88)⁸. Για την

⁷ Παραμύθι από το Abruzzo. Στο *Fiabe Italiane. Raccolte e trascritte da Italo Calvino*, vol. 2, Torino, Einaudi, 1956, 476-477.

⁸ Στην καταγραφή του ο Περώ ντύνει με κόκκινο σκουφάκι το κορίτσι που συνάντησε τον λύκο γι' αυτό και ονομάστηκε Κοκκίνοσκουφίτσα. Πολλές σύγχρονες μελέτες, ερμηνεύουν ότι στο κόκκινο χρώμα που εισήγαγε ο Περώ τη βιολογική ωρίμανση του κοριτσιού. Σύμφωνα με την προσέγγιση του Delarue ο Περώ χαρίζει κόκκινο κομψό καπέλο στο κορίτσι από το χωριό επειδή οι γυναίκες του περιβάλλοντός του, και γυναίκες της αριστοκρατίας της εποχής του, συνήθιζαν να φορούν καπέλα σε φωτεινά χρώματα.

ακρίβεια είναι μια φιγούρα ανοιχτόχρωμη, σχεδόν λευκή και δεν φοράει τίποτε κόκκινο. Για την εικονογράφηση ωστόσο η Carrer επιλέγει έντονο κόκκινο, καθώς και μαύρο και άσπρο χρώμα που εναρμονίζονται με το ύφος της αφήγησης και ερμηνεύουν οπτικά τις εντάσεις της πλοκής και τα συναισθήματα των ηρώων. Τα γεγονότα αφηγούνται με εικονοπλαστικό λόγο, χωρίς να γίνονται αναφορές στα συναισθήματα ή στις μύχιες σκέψεις των προσώπων, ενώ η εικονογράφηση, με τους συμβολισμούς των χρωμάτων και με λιτές γραμμές, πλάγιες, οριζόντιες και κάθετες, μαρτυρά τις στιγμές έντασης. Το λιτό και ουσιαστικό λεκτικό και οπτικό κείμενο επιτρέπουν να αναδειχθεί το βάθος του παραμυθιού (εικ. 4).

Το εξαιρετικά ενδιαφέρον βιβλίο της Chiara Carrer, και για τις εικονογραφικές διατυπώσεις, ανα-αφηγείται την *Ιστορία της Γιαγιάς* που εντόπισε ο Delarue παραλείποντας μόνο την κανιβαλιστική διάσταση της πηγής της, το σημείο δηλαδή που η μικρή τρώει άθελά της τα κόκαλα της γιαγιάς και πίνει το αίμα της. Παράλληλα, προφανώς για να προβληθεί ευκρινέστερα η δυναμική φύση του κοριτσιού, η ιστορία της τελειώνει με τη φράση: «(ο Βζου) την φθάνει καθώς έμπαινε στο σπίτι της. Και του κλείνει την πόρτα στα μούτρα», ενώ στην εικονογράφηση φαίνεται να το κοιτάζει μέσα από το παράθυρο με κοροϊδευτικό χαμόγελο.

Είναι περίεργο που η Carrer δεν άντλησε από την καταγραφή του συμπατριώτη της Italo Calvino, στην οποία εμπεριέχονται οι ίδιοι και επιπλέον συμβολισμοί και στην οποία η παιδική ηλικία της ηρωίδας διαγράφεται με μεγαλύτερη αληθοφάνεια. Καταρχήν είναι οι ανακουφιστικές και λυτρωτικές παιδικές κοροϊδευτικές χειρονομίες και οι γκριμάτσες με τις οποίες αποχαιρετά το θηρίο που ενισχύουν ακόμη περισσότερο την αθωότητά της και δηλώνουν ότι εξακολουθεί να υφίσταται ως παιδί. Ύστερα, στο καλάθι της, βρίσκονται λουκουμάδες, ένα γλυκό, που από τη μια μας μεταφέρει στην παιδική ηλικία και από την άλλη παραπέμπει στην απόλαυση και στην αμαρτία (Conti, 2011). Ωστόσο, για την φτωχή αγροτική κοινωνία της *Ψεύτικης Γιαγιάς*, η προσφορά του γλυκού αναδεικνύει την ευγένεια και τη γενναιοδωρία του μικρού κοριτσιού, με επακόλουθο την ανταμοιβή του (Conti, 2011). Προφανώς, η Carrer δεν επεκτάθηκε και σε άλλα θέματα της κλασικής ιστορίας, θέλοντας να εστιάσει στην ιδέα της αντίστασης, που είναι σημαντική ανθρώπινη εμπειρία και το βασικότερο νόημα του παραμυθιού της.

Η εκδοχή της *Κοκκινোসκουφίτσας* (Cappuccetto Rosso) από τον Nicola Cinquetti και τον Stefano Morri, το 2006, ξεκινά χωρίς να διαφοροποιείται από το γνωστό παραμύθι των Γρκιμ. Ακολουθεί τα ίδια βασικά μοτίβα και τελειώνει επίσης με τον γνωστό τρόπο, δηλαδή τη σωτήρια παρέμβαση του κυνηγού και την «αναγέννηση» της γιαγιάς και εγγονής, μέσα από την κοιλιά του λύκου. Από τις πρώτες όμως σελίδες διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για ένα άλλο παραμύθι. Τα δρώντα πρόσωπα φαίνεται να γνωρίζουν το ήδη γνωστό παραμύθι της *Κοκκινোসκουφίτσας* και να έχουν συναίσθηση ότι ο μυθοπλαστικός κόσμος στον οποίον ζουν ανήκει σε ένα άλλο παραμύθι, στο δικό τους αυτήν τη φορά. Διότι όταν η μαμά της Κοκκινোসκουφίτσας τη συμβουλεύει «να προσέχει να μην ξεφύγει από το δρόμο της και να μην περιπλανηθεί ...», η Κοκκινουσκουφίτσα την καθησυχάζει με ένα χαμόγελο: «Μη φοβάσαι μαμά, εγώ δεν είμαι ένα κορίτσι των παραμυθιών», υπονοώντας ότι αυτό που έκανε μια «άλλη» Κοκκινোসκουφίτσα, σε ένα «άλλο»

παραμύθι, δεν την αφορά. Το απρόβλεπτο στην νέα αυτή αφήγηση είναι ότι ενώ, λόγω της αρχικής αυτής δήλωσης της Κοκκινোসκουφίτσας, περιμένουμε αν όχι ανατροπή, τουλάχιστον διαφοροποίηση στην πλοκή, το ανατρεπτικό της στοιχείο τελικά είναι ότι τίποτε δεν ανατρέπεται. Η αφήγηση κυλά όπως στο παραδοσιακό παραμύθι χωρίς να απουσιάζουν υπαινιγμοί ότι οι ήρωες γνωρίζουν το παραμύθι και το αναπαραγάγουν. Ο κυνηγός, περνώντας έξω από το σπίτι της γιαγιάς, ακούει ένα ροχαλητό. «Ανυποψίαστος», όπως λέει η συγκεκριμένη αφήγηση, μπαίνει μέσα για να δει αν η γιαγιά είναι καλά και βλέποντας τον λύκο στο κρεβάτι, τον στοχεύει με το όπλο του στην καρδιά. Σκέφτεται όμως ότι ίσως η γιαγιά να βρίσκεται μέσα στην κοιλιά του, γι' αυτό επιλέγει να πάρει ένα ψαλίδι. Μετά την επιτυχία του κυνηγού και την άτυχη μοίρα του κακού λύκου, η Κοκκινোসκουφίτσα «μπροστά σε ένα παράθυρο, άκουγε τους ήχους του δάσους ενώ σκεφτόταν όσα συνέβησαν. Της φάνηκε ότι πέρασε μέσα από ένα παραμύθι». Και η αλήθεια είναι ότι πέρασε μέσα από ένα παραμύθι ακριβώς για να ζήσει αυτό το παραμύθι. Η συγκεκριμένη αφήγηση γίνεται κατανοητή από ένα παιδί με τον ίδιο τρόπο που προσλαμβάνει το παραμύθι στην παραδοσιακή του εκδοχή, παρά τα διακριτικά αλλά ωστόσο εμφανή κειμενικά σημεία ότι πρόκειται για μια άλλη ιστορία. Η επανάληψη της ιστορίας, η επανάληψη δηλαδή των επιλογών που είχε κάνει ένα «άλλο κορίτσι των παραμυθιών» από την ηρωίδα μας – και ενώ έχει υπόψη της τις επιπτώσεις – και η ανάγκη της «να περάσει μέσα από αυτό το παραμύθι», δηλώνει ότι τελικά μερικά πράγματα δεν γίνεται να αλλάξουν.

Αυτό προφανώς που δεν γίνεται να αλλάξει είναι η ιδιαίτερη γοητεία μιας νεαρής κοριτσιίστικης μορφής που προκαλεί τις ανδρικές και ορμητικά αρπακτικές διαθέσεις. Η νέα εκδοχή της Κοκκινোসκουφίτσας του Fabian Negrin, *In bocca al lupo* (1995) ενώ αναπτύσσεται ακολουθώντας και αυτή τα οικεία μοτίβα της κλασικής αφήγησης διαφοροποιείται ουσιαστικά ως προς το νόημα. Καταρχήν επειδή αλλάζει η οπτική της αφήγησης. Από τον λύκο Adolfo, στην πρωτοπρόσωπη ενδοκειμενική αφήγησή του, μαθαίνουμε όσα συνέβησαν από τότε που συνάντησε «αυτήν την υπέροχη ύπαρξη ντυμένη στα κόκκινα», που ωραιότερο πράγμα δεν είχε δει στη ζωή του. Έχοντας επίγνωση της αγριωπής και κακοφτιαγμένης όψης του, καλύπτεται πίσω από τα φυλλάματα των δένδρων, ή «μεταμφιέζεται σε δάσος», για να μπορέσει να τη γοητεύσει. Η ρομαντική ιστορία αρχίζει. Και η ερωτική διάσταση της εξιστόρησης ενισχύεται επίσης και από το γεγονός ότι στο καλάθι της Κοκκινোসκουφίτσας δεν βρίσκεται ούτε πίτα, ούτε κρασί ή κάποια πικάντικη λιχουδιά, αλλά ένας καθρέπτης. Η γιαγιά της τον περιμένει με ανυπομονησία επειδή την προηγούμενη μέρα έσπασε τον δικό της. Μια φιλάρεσκη γιαγιά, μια υπέροχη ύπαρξη ντυμένη στα κόκκινα, ένας λύκος που, όπως μας λέει ο ίδιος, «δεν είναι κακός, αλλά είναι στη φύση του να τρώει άλλα ζώα», σίγουρα είναι αρκετά για μια συναρπαστική ερωτική ιστορία. Ωστόσο, ο λύκος Adolfo απογοητεύεται μόλις αντικρύζει την γιαγιά. Γερασμένη, με βαθιές ρυτίδες που την έκαναν αποκρουστική, για να μην τη βλέπει, αναγκάζεται να την κάνει μια μπουκιά. Όταν φτάνει η εγγονή της και διαπιστώνει ότι στο κρεβάτι της γιαγιάς βρίσκεται ο λύκος, δεν εκπλήσσεται, όπως μας βεβαιώνει ο ίδιος, αλλά αντίθετα εκδηλώνει τον θαυμασμό της προς αυτόν. Απρόσεκτη καθώς ήταν, σκοντάφτει στις παντόφλες της γιαγιάς και καταλήγει στο στομάχι του. Στη συνέχεια,

ο λύκος ζητάει βοήθεια από μια άλλη ύπαρξη με μουστάκια, τον κυνηγό, για να απεγκλωβίσει το κορίτσι με τα κόκκινα που βρέθηκε στην κοιλιά του. Ο κυνηγός όμως τον πυροβολεί. Ο Adolfo συνεχίζει την αφήγηση, από ψηλά, ως «Άγγελος Σύννεφο», διότι πλέον έτσι βλέπει τον εαυτό του. Συνεχίζει να έχει την ψευδαίσθηση ότι γοήτευσε και αυτός την υπέροχη ύπαρξη με τα κόκκινα. Μας βγάζει από τον ονειρικό κόσμο του και τις ψευδαισθήσεις του όταν, από το νέο του τόπο, τον ουρανό, διακρίνει ένα κουνέλι στο δάσος και ομολογεί ότι «έχει μια πείνα σαν λύκος».

Σ' αυτό που θα μπορούσε βέβαια κάποιος να εστιάσει είναι οι διαφορετικές όψεις της ίδιας κατάστασης ανάλογα με τη θέση/ρόλο και οπτική του κάθε φορά αφηγητή. Γίνεται φανερό από την άλλη ότι η πρόθεση του λύκου Adolfo δεν είναι να παραθέσει με ειλικρίνεια την οπτική του για να αποβάλει το αμάρτημα που χρόνια τον βαρύνει. Παρότι φαίνεται εξαρχής ότι θέλει να ειλικρινής, αφού ομολογεί ότι δεν είναι κακός αλλά είναι στη φύση του να *τρώει άλλα ζώα*, εξηγεί στη συνέχεια, με παιδιάστικες δικαιολογίες, τους λόγους που τον ανάγκασαν να υποκύψει στα αιμοβόρα ένστικτά του. Αυτοακυρώνεται και παρωδείται. Αυτό που φαίνεται όμως να διακωμωδείται κυρίως στο βιβλίο αυτό είναι καταρχήν η ανδρική ψευδαίσθηση, η ανάγκη του άνδρα να είναι επιθυμητός ακόμη και αν χρειάζεται να μεταμφιέσει τον εαυτό του, να αλλάξει δηλαδή ταυτότητα. Η αποποίηση του εαυτού ή το διπλό πρόσωπο, σχολιάζεται στο βιβλίο όχι μόνο με την «μεταμφίεση του λύκου σε δάσος» ή σε «σύννεφο» αλλά και με τον καθρέπτη της γιαγιάς, το άλλοθι που οδηγεί το κορίτσι με τα κόκκινα στο δάσος. Το παιχνίδι με τις ταυτότητες υπάρχει σχεδόν σε κάθε σελίδα (εικ. 5). Ο λύκος Adolfo, κάτοικος του δάσους, με τη ζωώδη φύση, αδυνατεί να διακρίνει τα ανθρώπινα πρόσωπα σύμφωνα με το ρόλο τους, το φύλο τους, την ηλικία τους. Ο κυνηγός είναι 'κοριτσάκι με μουστάκια', η γιαγιά είναι 'κοριτσάκι γιαγιά' και η υπέροχη ύπαρξη ντυμένη στα κόκκινα είναι 'κοριτσάκι ντυμένο στα κόκκινα'. Ο όρος κοριτσάκι βέβαια υπερισχύει καθώς είναι ο στόχος του λύκου.

Το νέο παραμύθι του Negrin ακολουθεί την πλοκή των Γκριμ, αλλάζοντας τα κινητήρια μοτίβα της δράσης, τείνοντας επομένως να επενδύσει την εξιστόρηση με άλλα νοήματα. Επιπλέον δίνει βαρύτητα στα συναισθήματα και στις μύχιες σκέψεις των δύο βασικών ηρώων ενώ έχει αποβληθεί κάθε στοιχείο που θα μπορούσε να το εντάξει σε διδακτικό παραμύθι ή παραδειγματική ιστορία για μικρά κορίτσια. Μητέρα δεν υπάρχει για να συμβουλέψει το ντυμένο στα κόκκινα κορίτσι, το οποίο τελικά δεν ξεμυαλίζεται στο δάσος από τα όμορφα λουλούδια. «Ξεμυαλίζεται» όπως διηγείται ο λύκος Adolfo, από τον ίδιο. Αλλά και η γιαγιά, που αποποιείται τον μνητικό της ρόλο εφόσον δεν φρόντισε για το κόκκινο σκουφάκι της εγγονής της, έχει μικρή παρουσία στην αφήγηση. Μικρή παρουσία αλλά σημαντικοί οι συμβολισμοί που την περιβάλλουν. Καθρέπτης και αποκρουστική όψη, προσδοκίες που διαψεύδονται από τα γηρατειά της, ενισχύουν την ερωτική ατμόσφαιρα του παραμυθιού.

Η ιστορία αυτή του Fabian Negrin δεν είναι με το μέρος της γυναίκας, σύμφωνα τουλάχιστον με τη φεμινιστική προσέγγιση, δεν είναι όμως ούτε με το μέρος του άνδρα. Αποκαλύπτει μια πτυχή της ανδρικής ύπαρξης, αυτήν που αφορά τις

αδυναμίες του και τις ανασφάλειές του, τον απλοϊκό και μονόπλευρο τρόπο να σκέφτεται την ομορφιά, και ειδικότερα τη γυναικεία ομορφιά, και να κατασκευάζει την εικόνα του. Πατώντας στα χνάρια των Γκριμ, ο Negrin μετέτρεψε τη διδακτική ιστορία για παιδιά σε μια παρωδία της ανθρώπινης συμπεριφοράς με αλληγορικά εκφραστικά μέσα. Αλληγορία και ο τίτλος του βιβλίου: *In bocca al lupo*, φράση της ιταλικής που κατά λέξη σημαίνει «στο στόμα του λύκου». Ισοδυναμεί σημασιολογικά με τη φράση «καλή επιτυχία», δηλαδή πρόκειται για μια ευχή σε όποιον πρόκειται να υποστεί μια δύσκολη δοκιμασία. Κυριολεξία και ευχή για την Κοκκίνοσκουφίτσα ο τίτλος του βιβλίου, αποκαλύπτει μια συγγραφική πρόθεση που τελικά συνάδει με όσα διηγείται ο ήρωάς του, ο λύκος Adolfo.

Ο Fabian Negrin, είναι επηρεασμένος από την λατινοαμερικάνικη μεταφυσική ρητορική της λογοτεχνίας της Αργεντινής, χώρα στην οποία γεννήθηκε, παρότι από το 1989 ζει και εργάζεται στην Ιταλία. Η μετα-αφήγηση του, με μεταφυσικούς υπαινιγμούς, αντιτίθεται κατά μία έννοια σε όσες νεωτερικές ιστορίες τείνουν να παρουσιάσουν τον λύκο αθώο χορτοφάγο, οικολόγο ή καταχωρημένο άδικα ως θύτη στη λαϊκή λογοτεχνία. Κατά μία έννοια φαίνεται να υποστηρίζει ότι κάποια πράγματα δεν αλλάζουν και να συνηγορεί με τη λαϊκή ρήση «ο λύκος κι αν εγέρασε κι άλλαξε το μαλλί του, ούτε τη γνώμη άλλαξε, ούτε την κεφαλή του». Δεν είναι λίγα τα βιβλία⁹ που κινούνται στη γραμμή του *In bocca al lupo*, που δίνουν δηλαδή χώρο στον λύκο να οργανώσει την υπερασπιστική του γραμμή. Τα περισσότερα από αυτά, όπως και το *In bocca al lupo* με ειρωνικά χιουμοριστικό ύφος, διηγούνται την ιστορία ενός απειλητικού λύκου, υποκείμενου στα ζώωδη ένστικτά του, ο οποίος επιπλέον, σκανδαλωδώς, ψεύδεται.

Με έναν άλλο τρόπο δηλώνεται η αντίληψη ότι μερικά πράγματα δεν μπορούν να αλλάξουν στο βιβλίο των Agnese Baruzzi και Sandro Natalini, *La vera storia di Cappuccetto Rosso* (Η πραγματική ιστορία της Κοκκίνοσκουφίτσας, 2010)¹⁰. Αφηγείται όσα συνέβησαν πριν ξεκινήσει η περιπέτεια της Κοκκίνοσκουφίτσας με τον Λύκο, όταν αυτός ήταν ακόμη καλός. Τόσο καλός και εξυπηρετικός με όλο τον περίγυρό του, που «έκλεψε την δόξα» της Κοκκίνοσκουφίτσας. Έτσι η Κοκκίνοσκουφίτσα καταστρώνει ένα δόλιο σχέδιο για να ‘αναστήσει’ την πραγματική επιθετική φύση του Λύκου. Και ύστερα παίρνει το καλάθι της και κατευθύνεται στο δάσος. Παρότι την περιμένουν οι επώδυνες περιπέτειες που γνωρίζουμε, αποκαλύπτει μια πλευρά του χαρακτήρα της που την ‘αγνόησαν’ οι Γκριμ. Είναι αυτοδύναμη, ικανή να αναλάβει πρωτοβουλίες, να σχεδιάσει και να πετύχει τον στόχο της, που είναι δηλαδή να μετατρέψει το άκακο και φιλότιμο ζώο σε επιθετικό αρπακτικό. Η προειδοποιητική για την Κοκκίνοσκουφίτσα, και για τα μικρά κορίτσια, ιστορία, γίνεται προειδοποιητική για τον λύκο.

---

⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται το Toby Forward & Izhar Cohen, *The Wolf's Story*, London, The Walker Books, 2005, όπου διαβάζοντας μόνο το κείμενο, ένας αναγνώστης παιδί πείθεται για την αθωότητα του λύκου, ενώ οι εικόνες ανατρέπουν τους ισχυρισμούς του.

¹⁰ Το βιβλίο εκδίδεται πρώτα στην αγγλική το 2007 από τον εκδοτικό οίκο Templar και το 2008 στην ελληνική με τίτλο: *Κοκκίνοσκουφίτσα. Η αληθινή ιστορία*, μτφρ. Αλεξάνδρα Τσίπρα, από τις εκδόσεις Βιβλιόφωνο.

Η Κοκκινোসκουφίτσα της Baruzzi είναι τελικά εμφανώς υπεύθυνη για τον κίνδυνο που την περιμένει – και που προκλητικά φαίνεται να τον περιμένει – όχι επειδή είναι αθώα ή αφελής, αλλά επειδή η ίδια το επιδιώξε. Από την άλλη, η επιθυμία της να θεωρείται η πιο καλή ύπαρξη στο δάσος, και μάλιστα να το επιδιώκει με ύπουλο και ανέντιμο τρόπο, προσθέτει προσδιοριστικά γνωρίσματα στον χαρακτήρα της που αποδομούν την οικεία συμπαθητική αθώα εικόνα της. Αυτό που ενδιαφέρει είναι να μην «χαθεί» ή να «επαναληφθεί» η ιστορία της, η ιστορία δηλαδή του μικρού κοριτσιού που συνάντησε τον κίνδυνο στο σκοτεινό δάσος. Το συγκεκριμένο κείμενο έχει βέβαια ενδιαφέρον να συζητηθεί για την ιδιότυπη ερμηνεία της φεμινιστικής αντίληψης, ωστόσο ένα βασικό νόημα που προκύπτει είναι η ανάγκη (έστω και με δόλια μέσα) να μην αλλάξει η κλασική ιστορία της Κοκκινোসκουφίτσας, όπως την γνωρίσαμε από τους Γκριμ.

Τα περισσότερα από τα βιβλία που σχολιάστηκαν, ανατρέποντας συχνά τις ανατροπές που εμπεριέχουν, αν και με διαφορετικές επινοήσεις και αφηγηματικά μέσα, τείνουν στην επιβεβαίωση ήδη γνωστών ερμηνειών του κλασικού παραμυθιού. Κάθε βιβλίο ωστόσο αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση επειδή εστιάζει σε διαφορετικούς συμβολισμούς, αναδιαμορφώνοντας τα νοήματά τους, απαλείφοντας μοτίβα και λειτουργίες της κλασικής αφήγησης. Κάθε μετα-αφήγηση υιοθετεί διαφορετικούς μηχανισμούς για να διεισδύει στα νοήματα του κλασικού παραμυθιού ή να ανακαλύπτει νέες ερμηνείες. Παρά τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν, το βασικό μοτίβο που αναδεικνύεται σχεδόν σε όλα τα βιβλία, κυρίως στην εικονογράφηση, και γύρω από το οποίο στρέφεται η αφήγηση, είναι της κακοποίησης και της ανδρικής αρπακτικής ερωτικής διάθεσης. Αντίθετα, η ερωτική συμπεριφορά/ανταπόκριση του κοριτσιού ποικίλει, με πιο φεμινιστική την προσέγγιση των δύο γυναικών δημιουργών, Chiara Carrer και Agnese Baruzzi.

Οι νέες ιστορίες της Κοκκινোসκουφίτσας δίνουν μόνο μια εικόνα του τρόπου με τον οποίον ένας παλιός μύθος, σε κάθε διαφορετική χρονικά κοινωνική στιγμή, αποδομείται, μετεξελίσσεται και ενσωματώνει στοιχεία και ιδέες για να σχολιάσει την ανθρώπινη κατάσταση. Παράλληλα, οι διάφορες οπτικές και τα επιπλέον ή διαφορετικά νοήματα που επενδύουν τις μετα-αφηγήσεις αυτής της παραδοσιακής ιστορίας που σχολιάστηκαν, τείνουν να διατηρήσουν τα πιο βαθιά νοήματα του παραμυθιού επιβεβαιώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την αρκετά συντηρητική άποψη ότι ορισμένες πεποιθήσεις είναι τόσο βαθιά ριζωμένες στον πολιτισμό της ανθρωπότητας που δύσκολα ανατρέπονται.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές

Baruzzi, Angese (2010). *La vera storia di Cappuccetto Rosso*, ill. Sandro Natalini, Milano, IdeeAli.

Carrer, Chiara (2005). *La bambina e il lupo*, ill. Chiara Carrer, Milano: Topipittori.

- Cinquetti, Nicola (2006). *Cappuccetto Rosso*, ill. Stefano Morri, Milano: Arka.
- Lodolini, Armando (1936). *Cappuccetto Rosso nell' Africa Orientale*, Bologna: Cappelli
- Munari, Bruno (2011/1972). *Capuccetto Verde*, ill. Bruno Munari, 3a ed. Mantova: Coraini.
- Munari, Bruno (2011/1972). *Cappuccetto Giallo*, ill. Bruno Munari, 3a ed. Mantova: Coraini.
- Munari, Bruno (2011/1981). *Cappuccetto Bianco*, ill. Bruno Munari, 7a ed. Mantova: Coraini.
- Negrin, Fabian (2003/1995). *In bocca al lupo*, ill. Fabian Negrin, Roma: Orecchio Acerbo.
- Ροντάρι, Τζιάννι (1979/1962). «Λαθεύοντας τις ιστορίες». Στο *Παραμύθια από το τηλέφωνο*, μτφρ. Νάσα Μπαμπάκου, Αθήνα: Τεκμήριο, 1979, 123.
- Tofano, Sergio (1977/1917). *Il romanzo delle mie delusioni*. Gli struzzi Einaudi ragazzi.

Δευτερογενείς πηγές

- Beckett, Sandra L. (2012). *Crossover Picturebooks: A Genre for All Ages*, New York & London: Routledge.
- Beckett, S. L. (2011). "Crossover Literature". In P. Nel, Philip & L. Paul (Eds), *Keywords for Children's Literature*. New York & London: New York University Press, 58-62.
- Beckett, Sandra. L. (2009). *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives*. New York & London: Routledge.
- Beckett, Sandra L., (2008). *Red Riding Hood for all ages. A Fairy-Tale Icon in Cross-Cultural Contexts*, Detroit: Wayne State University Press.
- Beckett, Sandra L. (2003). "When Modern Little Red Riding Hoods Cross Borders ... or Don't ...". *Meta: journal des traducteurs*, 48(1-2), 15-30, <http://id.erudit.org/iderudit/006955ar> (ανάκτηση 17 Δεκ. 2011).
- Beckett, Sandra L. (2002). *Recycling Red Riding Hood*, New York & London: Routledge.

Beckett, Sandra L., (1999). "Introduction". In Sandra L. Beckett (ed), *Transcending Boundaries. Writing for a Dual Audience of Children' and Adults*, xi-xx. New York: Garland.

Calvino, Italo (1956). *Fiabe Italiane. Raccolte e trascritte da Italo Calvino*, vol. 2, Torino: Einaudi.

Colin, Mariella (2012). "Des colonies à l'Empire fasciste. La conquête de l'Afrique racontée aux enfants italiens", *Strenæ, Recherches sur les livres et objets culturels de l'enfance*, 3 <http://strenae.revues.org/322> (πρόσβαση 22 Οκτ. 2012).

Conti, Eleonora (2011). "Dolciumi letterari". *Centro Studi Camporesi*, <http://www.griseldaonline.it/camporesi/cibo/dolci-e-torte.html> (ανάκτηση 19 Οκτ. 2012).

Delarue, Paul (1989). "The story of Grandmother". In Dundes, Alan (ed.), *Red Riding Hood. A Casebook*, Madison: University of Wisconsin Press, 13-20.

Falconer, Rachel (2009). *The Crossover Novel: Contemporary Children's Fiction and Its Adult Readership*, New York & London: Routledge

Μπελτεχάμ, Μπούνο, *Η γοητεία των παραμυθιών*, μτφρ. Ε. Αστερίου, Αθήνα, Γλάρος, 1995.

Morgan Zarucchi ,Jeanne (1987). "Audiences and Messages in Perrault's Tales". *Children's Literature Association Quarterly*, 12(4), 162-164.

Οικονομίδου, Σούλα (2000). *Χίλιες και μία ανατροπές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Stephens, Jonh (2011). "Retelling stories across time and cultures". In M. O. Grendy and Andrea Immel, *The Cambridge Companion to Children's Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 91-107.

Stephens, John & McCallum, Robyn (1998). *Retelling Stories, Framing Culture. Traditional Story and Metanarratives in Children's Literature*. New York & London: Garland.

Silva, Franciso Vaz da (2001-2). "The girl in red and the wolf: a symbolic reading", *E.L.O.*, 7-8, https://sapientia.ualg.pt/bitstream/10400.1/1463/1/7_8_Silva.pdf (ανάκτηση: 18 Σεπτ. 2012).

Tatar, Maria (1999). *The Classic Fairy Tales*, New York & London: Norton.

Talaircah-Vielmas, Laurence (2009). "Rewriting 'Little Red Riding Hood': Victorian Fairy Tales and Mass-Visual Culture". *The Lion and the Unicorn*, 33(3), 259-281.

Ζερβού, Αλεξάνδρα (2011). «Η διασκευή ad usum delphini: στοιχεία ιστορίας και θεωρίας». Στο Δέσποινα Δαμιανού και Σούλα Οικονομίδου (επιμ.), *Αφηγήσεις που δεν τελειώνουν ποτέ ... Κειμενικές και εικονογραφικές διασκευές για παιδιά*, Αθήνα: Παπαδόπουλος, 7-32.

Zipes, Jack (1983-84). "A Second Gaze at Little Red Riding Hood's Trials and Tribulations". *The Lion and the Unicorn*, 7/8, 78-109.

Zipes, Jack (1993). *The Trials & Tribulations of Little Red Riding Hood*, 2nd ed., New York & London: Routledge.

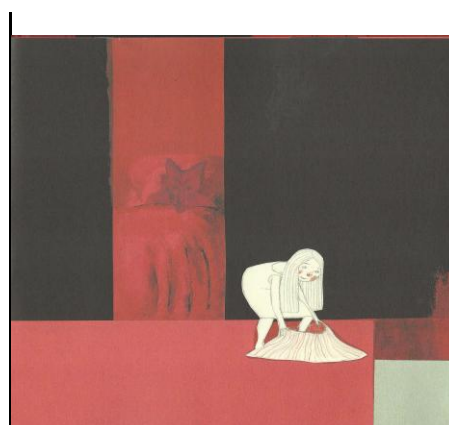
Εικόνα 1

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Εικόνα 4

Εικόνα 5